

Cyngor Blaenau Gwent
Adroddiad Blynyddol
Safonau'r Gymraeg
2020-21

Cynnwys

Adran	Teitl	Tudalen
1	Cyflwyniad	3
2	Cefndir a'r sefyllfa bresennol	4
3	Materion sy'n codi yn ystod y cyfnod adrodd	6
4	Casgliadau ac argymhellion/camau gweithredu	20

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.

1. Cyflwyniad

Yr adroddiad hwn yw'r chweched Adroddiad Blynyddol Safonau'r Gymraeg a luniwyd o dan ofynion Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ac mae'n cwmpasu'r cyfnod 1 Ebrill 2020 i 31 Mawrth 2021.

Mae'r adroddiad yn ystyried 4 maes allweddol (cwynion; sgiliau iaith Gymraeg; hyfforddiant iaith Gymraeg; a recriwtio) ac yn rhoi trosolwg o sut rydym wedi cwrdd â'n gofynion perthnasol fel y nodir yn y tabl isod:

Meysydd	Safon Perthnasol a/neu is-adran
<u>Cwynion</u> Mae'r adroddiad yn manylu ar nifer y cwynion a gawsom yn ystod y flwyddyn mewn perthynas â'n cydymffurfiad â Safonau'r Gymraeg.	147, 148, 156, 158(2), 162, 164(2), 168(a), 170 (2), (d)
<u>Sgiliau iaith Gymraeg</u> Mae'r adroddiad yn amlinellu nifer y gweithwyr sydd â sgiliau iaith Gymraeg rhwng 1 ^{af} Ebrill 2020 a 31 ^{ain} Mawrth 2021.	170(2)(a), 151
<u>Hyfforddiant iaith Gymraeg</u> Mae'r adroddiad yn darparu gwybodaeth am nifer staff Cyngor Blaenau Gwent a fynychodd gysiau Hyfforddiant iaith Gymraeg a ddarparwyd gennym (canran cyfanswm y staff sy'n mynychu fersiwn Gymraeg o'r cwrs.	152, 170 (2) (b)
<u>Recriwtio</u> Mae'r adroddiad yn amlinellu nifer y swyddi newydd a gwag a hysbysebwyd gennym yn ystod y flwyddyn lle: <ul style="list-style-type: none">• Roedd sgiliau Cymraeg yn hanfodol.• Roedd angen dysgu sgiliau iaith Gymraeg wrth gael eu penodi i'r swydd.• Roedd sgiliau iaith Gymraeg yn ddymunol; neu• Nid oedd sgiliau iaith Gymraeg yn angenrheidiol.	170)(ch), 154

2. Cefndir a'r sefyllfa bresennol

Cynhyrchwyd yr adroddiad hwn yn unol â Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a Safonau'r Gymraeg.

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn nodi'r fframwaith cyfreithiol ynghylch defnyddio'r Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau cyhoeddus. At hynny, o dan Safonau 158, 164 a 170, rhaid i'r Awdurdod Lleol gynhyrchu Adroddiad Blynyddol Iaith Gymraeg sy'n amlinellu sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau, safonau llunio polisi a'r safonau gweithredol.

Mae mwy o wybodaeth am ofynion Blaenau Gwent ar gael ar [dudalen we](#) ein Cyngor ac mae hefyd wedi'i amlinellu yn ein [Hysbysiad Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg](#) a ddarperir gan Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg gan gynnwys gwybodaeth am sut rydym yn hyrwyddo ac yn hwyluso'r defnydd o wasanaethau Gymraeg trwy ein [Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg 2017-22](#).

Atebolrwydd

Mae'r canlynol yn gyfrifol am y Gymraeg o fewn y sefydliad:

Arweinyddiaeth Wleidyddol

Mae Arweinydd y Cyngor/Aelod Gweithredol dros Wasanaethau Corfforaethol yn parhau i fod â chyfrifoldeb portffolio am y Gymraeg. Lle bo hynny'n briodol, ystyrir y Gymraeg yn wleidyddol trwy'r Archwiliad Trosolwg Corfforaethol, y Weithrediaeth a phan fo'n briodol y Cyngor.

Arweinyddiaeth Strategol

Mae'r Tîm Arwain Corfforaethol (CLT) yn cynnwys y Rheolwr Gyfarwyddwr, y Cyfarwyddwyr a'r holl Benaethiaid Gwasanaeth, ac mae'n cynnwys pob un o'r uwch swyddogion a hwn yw'r corff gwneud penderfyniadau ar gyfer elfen gorfforaethol y Cyngor.

Mae'r Tîm Trawsnewid Addysg yn adolygu ac yn monitro [Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg](#) (WESP) yn fisol; yn darparu adroddiadau tymhorol i Fforwm y Gymraeg mewn Addysg (WEF) ac yn darparu adroddiadau blynyddol i Lywodraeth Cymru. Yn ogystal, cymerir adroddiadau datblygu a chynnydd WEF trwy brosesau gwleidyddol y Cyngor yn flynyddol. Mae Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg hefyd yn ganolbwynt allweddol i Fwrdd Rhaglen Ysgolion yr 21ain Ganrif a'r Fforwm Derbyn.

Gweithredu'r Safonau

Mae'r tîm Polisi yn cefnogi, cynghori ac arwain yr arweinwyr gwleidyddol a phroffesiynol ar bob mater sy'n ymwneud â'r Gymraeg. Mae Tîm Polisi'r Cyngor yn parhau i gynnig barn a phrofiadau ar unrhyw ymgynghoriadau allweddol a nhw yw'r prif bwynt cyswllt ar gyfer trafod yr adroddiad hwn.

Mae'r holl staff ar draws ein cyfarwyddiaethau a'n hadrannau yn gyfrifol am weithredu'r safonau yn effeithlon ac am gefnogi ac annog hyrwyddo'r Gymraeg.

Bob blwyddyn, cyflwynir Adroddiad Blynyddol Safonau'r Gymraeg i'n Tîm Arwain Corfforaethol ac fe'i cyflwynir i'n Pwyllgor Archwilio Trosolwg Corfforaethol i'w gymeradwyo cyn cyhoeddusrwydd a chyhoeddi.

Er y gwneir pob ymdrech i sicrhau ein bod fel sefydliad yn cwrdd â'r gofynion iaith Gymraeg, rydym yn cydnabod bod lle i wella bob amser. Mae'r weithdrefn Canmoliaeth a Chwynion Corfforaethol ar gael i unrhyw un wneud cwyn sy'n ymwneud â'r Gymraeg a Safonau'r Gymraeg ac fe'i defnyddir i'n helpu i nodi a gwneud unrhyw newidiadau gofynnol. Rydym yn croesawu cwynion mewn unrhyw fformat (e.e. e-bost, llythyr, yn bersonol, ffôn, cyfryngau cymdeithasol ac ati).

I gael rhagor o wybodaeth am ein gweithdrefnau [Canmoliaeth a Chwynion Corfforaethol](#) ewch i'n gwefan.

Dewis Iaith Gymraeg Staff

Fel y nodwyd yn yr adroddiad blynyddol blaenorol, anfonwyd llythyr Dewis Iaith at bob aelod o staff wrth gyflwyno safonau'r Gymraeg. Cydlynwyd y wybodaeth hon gan reolwyr llinell fel eu bod yn deall dewis iaith eu staff a'r dewisiadau a oedd wedi'u mewngofnodi'n ganolog ar system Datblygu Sefydliadol (AD) y Cyngor sef iTrent.

Ers hynny mae'r Cyngor wedi cyflwyno mynediad hunanwasanaeth gweithwyr a elwir yn 'FyNgwybodaeth' i'w wybodaeth bersonol a gedwir ar y system iTrent. Mae'r swyddogaeth hon yn golygu bod staff yn cael pob cyfle i ddiweddarau'r wybodaeth hon, sy'n cynnwys unrhyw wybodaeth am nodweddion gwarchoddedig a dewis iaith.

3. Materion sy'n codi yn ystod y cyfnod adrodd

Argyfwng Coronafeirws

Ym mis Mawrth 2020, datganodd y Prif Weinidog yn swyddogol fod bygythiad i iechyd y cyhoedd yng Nghymru oherwydd Coronafeirws. Oherwydd yr amgylchiadau eithriadol hyn, arweiniodd hyn at wasanaethau cyhoeddus ledled Cymru yn symud i ymateb i argyfwng, er mwyn blaenoriaethu atal y feirws rhag lledaenu, a sicrhau bod cefnogaeth hanfodol yn cael ei darparu i bobl a chymunedau lleol.

Ar 17^{eg} Mawrth, ysgrifennodd Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg at y Cyngor yn nodi ei ddisgwyliadau o ran ei swyddogaethau rheoleiddio yn ystod COVID-19 mewn perthynas â chynnal y safonau a'r cynllun iaith Gymraeg. Fe wnaethom ni fel sefydliad gefnogi'r dull yn llawn, a chyn belled ag y bo modd, gwnaethom gynnal ein hymrwymiaidau tuag at y Gymraeg. Er enghraifft, gwnaethom rannu'r wybodaeth a dderbyniwyd gan Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg gyda'n Tîm Arwain Corfforaethol a'n Rheolwyr ac annog gwybodaeth a chyngor i gael eu rhannu yn Gymraeg.

Fodd bynnag, mewn ymateb i'r pandemig, cafodd llawer o staff ar draws y sefydliad eu hadleoli i gefnogi darparu gwasanaethau critigol, megis yr 'Dimau Ymateb Ardal Leol', a sefydlwyd i gefnogi'r rhai oedd angen gwarchod eu hunain ac ati. Roedd hyn yn cynnwys yr holl staff o'r Tîm Polisi - sy'n arwain ar gefnogi gweithrediad y safonau a'r cynllun iaith Gymraeg - yn cael eu hadleoli rhwng Mawrth 2020 a Medi 2020 a olygai fod angen gohirio'r holl waith datblygu a gynlluniwyd o amgylch y Gymraeg dros dro am gyfran sylweddol o'r flwyddyn (er enghraifft, adolygiad o Bolisi Cyfieithu i'r Gymraeg; cyrsiau sgiliau iaith Gymraeg i staff ac ati). Roedd hyn yn unol â phenderfyniad y Cyngor i oedi'r holl waith gweithredol nad oedd yn fater brys ar draws yr holl feysydd gwasanaeth ar draws y sefydliad.

O ganlyniad uniongyrchol i'r pandemig gohiriwyd cyhoeddi ein Hadroddiad Iaith Gymraeg 2019-20, gan nodi bod Mehefin 2020 yn ddyddiad cau statudol, ac wedi hynny cyhoeddwyd yr adroddiad ym mis Hydref 2020. Hysbyswyd Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg o'r sefyllfa eithriadol a dilynwyd y cyngor a ddarparwyd ganddynt:

- i) rhaid i chi roi cyhoeddusrwydd i'r ffaith eich bod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol; a
- ii) rhaid i chi sicrhau bod copi cyfredol o'ch adroddiad blynyddol ar gael (a) ar eich gwefan, a (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

At hynny, fel sefydliad, caewyd pob un o'n swyddfeydd a oedd ar agor i'r cyhoedd a phenderfynodd y Cyngor ddefnyddio Microsoft Office Teams yn unig i gefnogi cyfarfodydd mewnol a chyhoeddus a digwyddiadau cyhoeddus yn unol â'r Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data (GDPR). Felly, gan barhau i gydymffurfio â'n dyletswyddau iaith Gymraeg rydym yn parhau i gynnig trefniadau cyfieithu ar y pryd ar gyfer y Gymraeg pan fo angen. Fodd bynnag, yn wahanol i lwyfannau cyfarfod ar-lein hysbys

eraill sy'n cefnogi cyfarfodydd dwyieithog yn effeithiol, mae angen datblygu Microsoft Office Teams ymhellach i helpu i gefnogi cyrff cyhoeddus i ddarparu gwasanaethau ar y pryd Cymraeg yn fwy effeithlon, felly gwnaethom groesawu cefnogaeth Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg yn ysgrifenedig i Microsoft Office i amlinellu gofynion iaith Cymru.

Hyfforddiant staff

Cyflwynwyd 0 cwrs (ar gael ar-lein) trwy gyfrwng y Gymraeg, er bod yr opsiwn hwn ar gael i staff os gofynnir am hynny. Efallai nad yw hyn yn syndod o ystyried mai dim ond 14 o'r 2,946 aelod o staff a nododd eu dewis iaith fel Cymraeg, sy'n ostyngiad bach ers y cyfnod adrodd diwethaf 2018-19 (15).

Hefyd yn ystod y cyfnod adrodd, cwblhaodd 6 Swyddog gwrs Cymraeg yn y Gwaith ("Cymraeg yn y Gweithle").

Trefniant ar gyfer adborth/cwynion defnyddwyr

Yn ystod y cyfnod adrodd hwn, derbyniwyd cyfanswm o **0 cwyn** trwy Ganmoliaeth a Chwynion Corfforaethol ynghylch safonau darparu gwasanaethau; safonau llunio polisi; neu safonau gweithredol. Fodd bynnag, derbyniwyd 1 ymholiad Cymraeg gan aelod o'r cyhoedd trwy e-bost yn ymwneud â chwrdd â safonau'r Gymraeg a weithredwyd yn briodol.

I gael rhagor o wybodaeth am ein gweithdrefnau [Canmoliaeth a Chwynion Corfforaethol](#) ewch i'n gwefan.

Digwyddiadau nodedig yn ystod y flwyddyn

Oherwydd amgylchiadau eithriadol, ymosodiad seiber yn Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg, bu'n rhaid gohirio ein hymweliad monitro'r Gymraeg blynyddol tan 2021. Rydym yn parhau i weithio gyda Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ac wedi eu cefnogi'n weithredol yn ystod y cyfnod hwn, ac yn cynllunio symud ymlaen unrhyw ddiweddariadau neu ddatblygiadau allweddol a dderbyniwyd fel rhan o'n gwaith ar gyfer y flwyddyn i ddod. Byddwn yn ceisio darparu diweddariad cynnydd yn ystod y cyfnod adrodd nesaf yn 2021-22.

Darparodd Blaenau Gwent ymateb i Astudiaeth Thematig Comisiynydd y Gymraeg, ymchwiliad i effaith Coronafeirws ar wasanaethau a darpariaeth Cymraeg gwasanaethau cyhoeddus.

Bodloni ein safonau darparu gwasanaethau

Canllawiau Iaith Gymraeg i Staff

Cynhyrchwyd ystod o ganllawiau byr, ymarferol a hawdd eu dilyn ac maent i'w gweld ar dudalen Canllawiau Iaith Gymraeg ddynodedig ar fewnwyd y Cyngor.

Mae'r canllawiau hyn yn cynorthwyo staff i weithredu ein safonau cyflenwi gwasanaethau, safonau gweithredol a safonau llunio polisi yn effeithiol. Er enghraifft, mae'r canllawiau'n cynnwys gwybodaeth a chyngor ar sut y dylai staff ateb y ffôn yn ddwyieithog, gan ddefnyddio templedi dwyieithog y tu allan i'r swyddfa, cyfarchion sylfaenol, ymwadiadau gohebiaeth ac arweiniad ar sut i gael cyfieithiad. Adolygir a diweddarir y dogfennau gwaith hyn o bryd i'w gilydd.

Mae ein [Hysbysiad Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg](#), ynghyd â chanllaw crynodeb i staff ar gyfer eu cynnal, ar gael ar ein mewnwyd staff. Mae'r dudalen fewnwyd hon yn parhau i gael ei hyrwyddo trwy Gyfathrebu Corfforaethol a'n Tîm Arwain Corfforaethol Ehangach ac fe'i hadolygir a'i diweddarau hefyd o bryd i'w gilydd.

Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn cynnal prosiect adolygu Gwasanaethau Cwsmeriaid sy'n ceisio archwilio ein defnydd o ddulliau digidol ac annigidol ar gyfer darparu gwasanaethau, a nodi ble a sut y gallwn wneud gwelliannau. Mae hyn yn cynnwys adolygu profiadau cwsmeriaid a theithiau cwsmeriaid, ac ystyrir y Gymraeg fel rhan o'r gwaith hwn. Er enghraifft, mae cynlluniau ar y gweill i adolygu a datblygu neges groeso awtomataidd canolfan gyswllt y Cyngor Cysylltu â Blaenau Gwent (C2BG); darparu hyfforddiant iaith Gymraeg i staff C2BG; datblygu rhestr cysylltiadau Cymraeg Corfforaethol newydd sy'n cynnwys gwaith i gwmpasu cyfleoedd i gefnogi dilysu mewnol (er enghraifft, Siopwyr Dirgel, gwiriadau sampl ac ati).

Yn 2019, fel rhan o'n gwaith hunanasesu, gwnaethom gynnal archwiliad mewnol a archwiliodd effeithiolrwydd ein rheolaethau mewnol ar gyfer prosesau'r Gymraeg a chwrdd â'n Safonau Cymraeg. Penderfynwyd bod canlyniad cyffredinol yr archwiliad o 'sicrwydd rhesymol', ac arweiniodd at ddatblygu cynllun gweithredu i fynd i'r afael ag unrhyw argymhellion allweddol erbyn mis Rhagfyr 2020. Er gwaethaf y ffaith bod angen oedi'r gwaith hwn oherwydd y pandemig, ailddechreuodd y gwaith ym mis Ionawr 2021 a chymerwyd y camau a ganlyn:

- Adolygu a datblygu rhestr a phroses darparwyr cyfieithu i'r Gymraeg.
- Cynhaliwyd cyfarfodydd gyda Chyfathrebu i sicrhau cydymffurfiaid â'r iaith Gymraeg mewn perthynas â phostiadau cyfryngau cymdeithasol.
- Cwmpasu cyfleoedd lle gellir adolygu a gwella gwasanaethau Cymraeg trwy brosesau gwirio mewnol.

Cwrdd â'n safonau llunio polisi

Mae'n ddyletswydd ar y Cyngor i gydymffurfio â nifer o safonau llunio polisi. Er enghraifft, mae gan y Cyngor broses Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb (EqIA) a ddefnyddir i gefnogi datblygu polisi, gwasanaeth, gweithdrefnau a swyddogaethau, a chynigion arbed effeithlonrwydd ariannol arfaethedig ac ati. Mae'r broses EqIA yn parhau i gynnwys ystyried y Gymraeg. Mae proses EqIA yn tynnu sylw at bwysigrwydd nodi effeithiau 'cadarnhaol' yn ogystal ag effeithiau 'niweidiol' a chyfleoedd lliniaru mewn perthynas â'r Gymraeg, yn unol â'n gofynion iaith Gymraeg. Mae'r EqIA yn cael ei adolygu ar hyn o bryd ac mae gwaith ar y gweill i ddatblygu Asesiad Effaith Integredig y bydd y Gymraeg yn rhan ohono.

Cwrdd â'n safonau hyrwyddo

Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg

Mae Safon 145 yn ei gwneud yn ofynnol i Gyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent gynhyrchu [Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg](#) yn nodi sut y bydd yn hyrwyddo ac yn hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg dros y pum mlynedd nesaf.

Mae nodau Strategaeth Iaith Gymraeg Blaenau Gwent yn gysylltiedig â Gweledigaeth Llywodraeth Cymru i greu miliwn o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru erbyn 2050. Er mwyn cyrraedd targed cynnydd o 44% o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, byddai angen ennill 2,324 o siaradwyr Cymraeg ychwanegol yn erbyn llinell sylfaen Cyfrifiad 2011 Blaenau Gwent o 5,284. Felly, mae hyn yn cynrychioli cynnydd blynyddol cyfartalog o 70 siaradwyr Cymraeg ychwanegol, h.y. 3% o'r ffigur targed o 2,324 ychwanegol ym Mlaenau Gwent am y 33 mlynedd nesaf.

Nododd y Cyngor y tri amcan Hyrwyddo'r Gymraeg canlynol:

- i. Hyrwyddo ac annog defnyddio'r Gymraeg mewn teuluoedd ac yn y gymuned.
- ii. Cynyddu darpariaeth addysg Gymraeg a gweithgareddau anffurfiol i blant a phobl ifanc a chynyddu eu hymwybyddiaeth o werth yr iaith.
- iii. Cynyddu cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.

Isod mae rhai o'r darnau allweddol o waith sy'n cael eu symud ymlaen i hyrwyddo'r Gymraeg o fewn y Cyngor a chymunedau Blaenau Gwent:

*Mae **Amcan Un** o Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg yn nodi: "Bydd y Cyngor yn hyrwyddo ac annog y defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd ac yn y gymuned."*

*Mae **Amcan Dau** o Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg yn nodi: "Cynyddu'r*

ddarpariaeth addysg Gymraeg a gweithgareddau anffurfiol i blant a phobl ifanc a chynyddu eu hymwybyddiaeth o werth yr iaith.”

Aliniwyd Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg Blaenau Gwent 2017-20 yn uniongyrchol â fframweithiau strategol y Gymraeg Llywodraeth Cymru a'r Cyngor. Gellir crynhoi'r blaenoriaethau strategol a amlygwyd yn nogfen ddrafft WESP fel a ganlyn:

- Codi proffil a lefelau cyfranogiad ar gyfer addysg cyfrwng Gymraeg ar draws y Fwrdeistref Sirol erbyn 2020, i gyfrannu at y weledigaeth o filiwn o siaradwyr Gymraeg erbyn 2050.
- Cynyddu'r ddarpariaeth blynyddoedd cynnar i ysgogi galw gan rieni i alluogi twf ar draws y Fwrdeistref Sirol.
- Cynyddu cyfraddau trosglwyddo o ddarpariaeth feithrin Gymraeg i Ysgol Gymraeg Bro Helyg gan 50% erbyn 2020.
- Gweithio'n rhanbarthol gydag awdurdodau lleol yn Ne-ddwyrain Cymru i sicrhau lleoedd ar gyfer dysgwyr Blaenau Gwent mewn darpariaeth uwchradd cyfrwng Gymraeg rhwng 2017/2020 a thu hwnt.
- Gwella deilliannau dysgwyr cyfrwng Gymraeg erbyn 2020 fel y gall dysgwyr godi eu huchelgeisiau a gwella eu cyfleoedd bywyd.

Cymeradwywyd WESP Blaenau Gwent yn ffurfiol gan Lywodraeth Cymru ym mis Mawrth 2018. Blaenau Gwent oedd y Cyngor cyntaf a'r unig Gyngor yn rhanbarth SEWC ar y pryd, i gael y cynllun wedi'i gymeradwyo heb unrhyw welliannau pellach.

Ochr yn ochr ag adolygiad o'r WESP, mae strwythur, aelodaeth a dogfennaeth gysylltiedig Fforwm y Gymraeg mewn Addysg (WEF) Blaenau Gwent yn cael eu hadolygu a'u cryfhau bob blwyddyn.

Oherwydd y pandemig COVID-19 byd-eang, cynhaliwyd 3 allan o 4 cyfarfod WEF trwy gydol blwyddyn academaidd 2019/20, gyda 3 chyfarfod arall wedi cael eu cynnal hyd yma yn ystod sesiwn academaidd 2020/21. Mae partneriaid wedi gwneud sylwadau ar effeithiolrwydd y Fforwm, sydd yn ei dro wedi cael effaith gadarnhaol ar aelodaeth, presenoldeb a chanlyniadau.

Yn ogystal, y Rheolwr Trawsnewid Addysg yw Cadeirydd Is-grŵp Cynllunio Rhanbarthol Lleoedd Ysgol a Galw, Fforwm Strategol WEF. Cyfarfu'r grŵp ddwywaith allan o 4 cyfarfod posibl trwy gydol blwyddyn academaidd 2019/20, a 3 gwaith hyd yn hyn yn ystod blwyddyn academaidd 2020/21. Mae meysydd ffocws 2020/21 y grŵp fel a ganlyn:

- Datblygu Strategaeth Hyrwyddo a Chyfathrebu Rhanbarthol.

- Monitro'r Galw am, a Chymryd Lleoedd Addysg Cyfrwng Cymraeg.
- Adolygiad Rhanbarthol o Ddarpariaeth Ysgolion Uwchradd Cymraeg.
- Cynigion a Phrosiectau Band B Grant Cyfrwng Cymraeg ac Ysgolion yr 21ain Ganrif.
- Diweddariadau WESP a WEF.
- Trochi.

Mae'r Cyngor wedi gweithio gydag awdurdodau cyfagos trwy'r Fforwm uchod, i ddatblygu llyfryn sy'n hyrwyddo buddion bod yn ddwyieithog. Adolygir y ddogfen yn flynyddol a'i rhannu â theuluoedd darpar ddisgyblion. Mae'r llyfryn hefyd yn gysylltiedig â'r broses dderbyn ac yn cael ei rannu gan weithwyr iechyd proffesiynol, lleoliadau blynyddoedd cynnar, ysgolion a phartneriaid/gweithwyr proffesiynol perthnasol eraill, er mwyn hyrwyddo cyfleoedd ac addysg Gymraeg yn lleol. Mae copi o'r llyfryn hefyd ar gael trwy wefan y Cyngor.

Bu'n flwyddyn anodd o ran cynnal y cynnydd cryf a wnaed mewn perthynas â chyflawni Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg trwy gydol 2018/19. Fodd bynnag, mae'r Cyngor a'i bartneriaid wedi parhau i fod yn ymrwymedig i ddarparu'r WESP, tra hefyd yn cefnogi datblygiad adnoddau ac ymgysylltu ledled ardal yr Awdurdod Lleol yn ystod y cyfnod ymateb brys, ac ailagor ysgolion wedi hynny. Felly, gwnaed cynnydd da mewn perthynas â chyflawni Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg trwy gydol 2019/20, ynghyd â'r prosesau a'r partneriaethau cysylltiedig gan gynnwys Fforwm y Gymraeg mewn Addysg, sy'n sail i'w gyflawni. Mae hunanasesiad Blaenau Gwent 2019/20 yn seiliedig ar gynnydd allweddol yn unol â phob maes blaenoriaeth. Cynhaliwyd yr hunanasesiad ar Ambr, gyda'r gyfradd gwblhau yn erbyn cynllun gweithredu 2019/20 fel a ganlyn:

- 84% (neu 49 cam gweithredu) wedi'u cwblhau.
- 7% (neu 4 cam gweithredu) yn barhaus; a
- 9% (5 cam gweithredu) wrthi'n cael eu datblygu.

Mae angen rheolaeth a monitro parhaus i sicrhau bod y cynllun a'r targedau yn adlewyrchu angen, a bod yr amcanion allweddol yn cael eu cyflawni o fewn pob cyfnod cynllun cyflawni. Mae 5 o'r prif gyflawniadau yn y sesiwn academaidd ddiwethaf yn cynnwys:

1. Mae Blaenau Gwent wedi llwyddo i sicrhau cymeradwyaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer Prosiect Band B Ysgolion yr 21ain Ganrif sy'n cynnwys gwaith aifoddelu yn Ysgol Gymraeg Bro Helyg. Yn ogystal, mae Addysg yn bwrw ymlaen â phrosiect i greu ysgol gynradd Gymraeg 210 lle a chyfleuster gofal plant cysylltiedig yn nyffryn Tredegar/Sirhowy.
2. Mae nifer y disgyblion ar y gofrestr, ynghyd â'r rhai sy'n ceisio am le yn Ysgol Gymraeg Bro Helyg wedi parhau i gynyddu, gyda thuedd gadarnhaol wedi'i nodi dros y 3 blynedd diwethaf mewn perthynas â niferoedd disgyblion meithrin a derbyn.

Yn ogystal, roedd y cyfraddau trosglwyddo rhwng y cynradd a'r uwchradd ar gyfer 2019/20 yn 100%.

3. Mae Cyngor Blaenau Gwent wedi datblygu cynllun marchnata a chyfathrebu cryf, gan dargedu a hyrwyddo buddion bod yn ddwyieithog, tra hefyd yn sefydlu dulliau priodol o ymgysylltu ac ymgynghori â rhanddeiliaid, er mwyn llywio blaenoriaethau strategol allweddol.
4. Mae cynrychiolaeth partneriaid, presenoldeb ac amllder Fforwm y Gymraeg mewn Addysg Blaenau Gwent yn parhau i fod yn gryf, gyda phartneriaid wedi ymrwymo'n gadarn i effeithiolrwydd Fforwm Blaenau Gwent ac yn ei gydnabod. Mae partneriaid wedi canmol gwaith WEF BG fel enghraifft o arfer da. Hefyd, mae Is-grŵp POSP WESP yn parhau i gwrdd yn rheolaidd i gefnogi cynigion ar gyfer twf a datblygiad yn rhanbarthol ac unwaith eto, i lywio cynllunio strategol.
5. Mae ffigurau Cymraeg Sabothol mewn blwyddyn yn cynyddu'n flynyddol. Yn 2019/20 ymgwymerodd 8 aelod o staff y cwrs, ac yn 2020/21 mae 13 aelod o staff yn ymgymryd â'r cwrs. Mae ysgolion, llywodraethwyr a staff wedi dangos ymrwymiad i'r cwrs a'r Gymraeg.

Cynllun 10 Mlynedd Blaenau Gwent

Cyn y pandemig COVID-19, roedd Llywodraeth Cymru yn ei gwneud yn ofynnol i Awdurdodau Lleol gyflwyno eu cynllun 10 mlynedd drafft cyntaf i Weinidogion Cymru erbyn 31 Ionawr 2021; fodd bynnag, yng ngoleuni'r pandemig a'r gofynion ymateb brys cysylltiedig, diweddarwyd y llinell amser cyflwyno. Yn dilyn y cyfnod drafftio a'r cyfnod ymgynghori dilynol, gosodwyd Rheoliadau Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg (Cymru) 2019, ynghyd â'r canllawiau drafft ar 5 Rhagfyr 2019 a daethant i rym ar 1 Ionawr 2020, gyda chanllawiau diwygiedig wedi'u cyhoeddi ym mis Ionawr 2021. Mae'n ofynnol i Awdurdodau Lleol gyflwyno eu Cynllun 10 mlynedd drafft cyntaf i Weinidogion Cymru ar 31 Ionawr 2022, gyda'r cynllun wedyn yn dod yn weithredol o fis Medi 2022. Bydd WESP cyfredol BG yn parhau mewn grym tan y dyddiad hwnnw.

Mae Addysg eisoes wedi dechrau gweithio gyda Fforwm y Gymraeg mewn Addysg er mwyn sefydlu cynllun 10 mlynedd drafft ar gyfer ymgynghori a chymeradwyo erbyn 31 Ionawr 2022. Yn dilyn cymeradwyaeth gweinidogol, bydd y cynllun yn dod i rym ar 1 Medi 2022. Mae cyfres o weithdai wedi cymryd lle rhwng tymor yr hydref 2020 a thymor y gwanwyn 2021, a gwnaed cynnydd da yn unol â datblygiad y cynllun drafft hyd yma, gydag ymgynghori wedi'i raglennu rhwng Medi a Hydref 2021, cyn ei ystyried yn unol â phrosesau gwleidyddol y Cyngor.

Cynnig Grant Cyfrwng Cymraeg^[GA1]

Cyhoeddodd Ysgrifennydd Cyllid y Cabinet ar 16^{eg} Ionawr 2018 y byddai £30 miliwn yn cael ei ddyrannu i gefnogi prosiectau cyfalaf sy'n ymroddedig i, ac yn tyfu'r Gymraeg

mewn addysg, (gweinyddir y grant yn ychwanegol at y dyraniadau cyfalaf a gadarnhawyd ym Mand B). Roedd angen cynigion i greu ychwanegedd a chyfrannu at gyflawni nod Llywodraeth Cymru o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Cychwynnwyd y broses ymgeisio am grant ym mis Mawrth 2018. Derbyniodd Cyngor Blaenau Gwent gadarnhad ym mis Hydref 2018, eu bod wedi llwyddo i sicrhau £6.2 miliwn wrth greu darpariaeth gofal sylfaenol a gofal plant ychwanegol.

Gohiriwyd y prosiect yn gynnar yn 2019 hyd nes y cynhelir trafodaethau rhwng y Cyngor a Llywodraeth Cymru ar lefel uwch, ynghylch goblygiadau refeniw. Ar ôl adolygiad ariannol manwl, penderfynwyd mewn cyfarfod anffurfiol o'r tîm Gweithredol/Arwain Corfforaethol ym mis Chwefror 2020, y gallai'r prosiect symud ymlaen i'r cam ymgynghori statudol - yn amodol ar adroddiad i'r Pwyllgor Gweithredol yn nhymor yr hydref 2020. Cychwynnodd y broses ymgynghori ym mis Rhagfyr 2020, gan ddod i ben ym mis Ionawr 2021.

Penderfynodd y broses ymgynghori bod cefnogaeth eang i'r cynnig ymhlith ymgynghoreion, gyda dros 93% o'r ymatebwyr o blaid y datblygiad ysgol newydd, gan nodi'r effaith gadarnhaol y mae'r cynnig yn debygol o'i chael ar y Gymraeg, addysg, cyflogaeth, y gymuned leol a'r economi. I grynhoi, yn ystod y cyfnod ymgynghori 42 diwrnod derbyniodd y Cyngor:

- 8 ymateb trwy e-bost; a,
- 190 o ymatebion i'r arolwg.

Gellir rhannu'r ymatebion fel a ganlyn:

- Cefnogi'r cynnig yn llawn - 177 (93%)
- Cefnogi'r cynnig yn rhannol - 2 (1%)
- Ddim yn cefnogi'r cynnig - 11 (6%)

Yn unol â chanlyniad yr ymgynghoriad, penderfynodd Pwyllgor Gweithredol y Cyngor y dylai'r cynnig fynd ymlaen i Rybudd Statudol. Dechreuodd y cyfnod Rhybudd Statudol, felly, ddydd Llun 1^{af} Mawrth 2021 a daeth i ben ddydd Llun 29^{ain} Mawrth 2021. Dangoswyd cefnogaeth i'r cynnig ymhellach yn ystod y cyfnod hwn, gyda dim ond 1 llythyr gwrthwynebiad wedi'i dderbyn. Roedd yr ymateb yn manylu ar bryderon ynghylch yr effaith bosibl ar yr unigolyn fel preswlydd lleol, yn hytrach na nodi gwrthwynebiad ffurfiol i'r cynnig. Yn dilyn hynny, cymeradwyodd y Pwyllgor Gweithredol y cynnig a chychwynnwyd y broses hysbysu penderfyniadau. Mae'r prosiect o fewn y cyfnod datblygu ar hyn o bryd, gyda'r ysgol eginblanhigyn newydd a gofal plant cysylltiedig wedi'u rhaglennu i'w meddiannu o dymor yr hydref 2023.

*Mae **Amcan Tri** o Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg yn nodi y bydd y Cyngor yn anelu at: "Gynyddu'r cyfle i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle".*

Mae'r Cyngor yn parhau i hyrwyddo ystod o gyrsiau allanol achrededig ac anachrededig, ynghyd â digwyddiadau ar gyfer staff mewn partneriaeth weithio agos â phartneriaid allanol fel tîm Dysgu Oedolion a Chymuned Ymddiriedolaeth Hamdden Aneurin.

O safbwynt ysgol, mae pob pennaeth yn ymwybodol o'r angen i gynllunio ar gyfer datblygu iaith staff a'r angen i gynnwys y Gymraeg mewn Cynlluniau Datblygu Ysgol. Yn ogystal, mae pob ysgol wedi cymryd rhan mewn archwiliad sgiliau iaith ac anghenion hyfforddiant staff trwy'r Gwasanaeth Cyflawni Addysg (EAS), ac yn ymgysylltu â dysgu proffesiynol dan arweiniad canolog.

Dros y 2 sesiwn academaidd ddiwethaf, mae nifer cynyddol o ymarferwyr wedi cael eu recriwtio i fynychu Cynllun Sabothol amser llawn Cymraeg mewn Blwyddyn Prifysgol Caerdydd.

Sgiliau Iaith Gymraeg Gweithwyr

Darparwyd y wybodaeth yn yr adran hon trwy'r Tîm Datblygu Sefydliadol gan ddefnyddio system iTrent y Cyngor ac mae'n cynrychioli gallu iaith Gymraeg staff ar 31^{ain} Mawrth 2021.

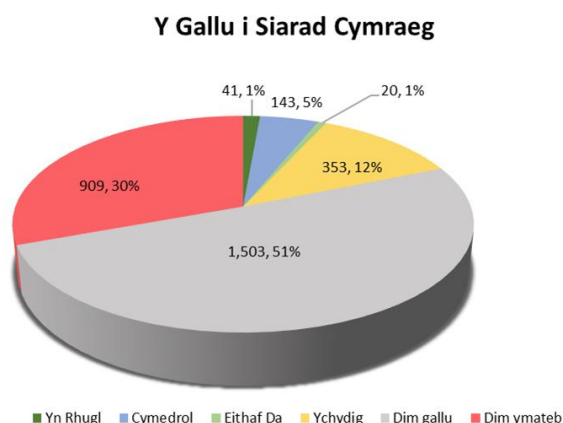
Mae gan staff y gallu a'r cyfrifoldeb i gynnal eu cofnodion staff eu hunain. Y ffigur sylfaenol ar gyfer y data yw 2,946 o staff ar restr sefydlu'r Cyngor, (cynnydd o 55 aelod o staff o'r flwyddyn flaenorol).

Siarad Cymraeg

Mae nifer y gweithwyr sydd â sgiliau siarad Cymraeg ar 31^{ain} Mawrth 2021 yn cyfateb i 594 (19%) o staff; gallant siarad 'yn rhugl', 'cymedrol', 'eithaf da', neu 'ychydig'. Fodd bynnag, mae ychydig dros hanner cyfanswm y staff yn datgan nad oes ganddynt allu Siarad Cymraeg (50%) sy'n ostyngiad bach o'i gymharu â'r cyfnod adrodd diwethaf (50%, 2019-20). Mae nifer a chanran y staff sy'n gallu deall, siarad, ysgrifennu a darllen Cymraeg yn amrywio rhywfaint rhwng pob cymharydd, a ddangosir yn y graffiau isod:

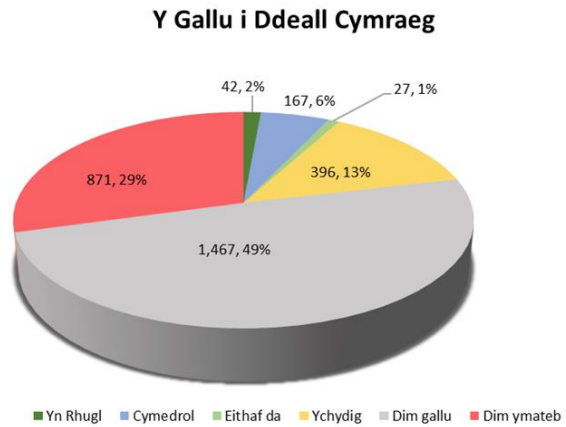
Siart 1: Siarad Cymraeg

Y Gallu i Siarad Cymraeg	Nifer y Staff
Rhugl	41 (1%)
Cymedrol	143 (5%)
Eithaf da	20 (1%)
Ychydig	353 (12%)
Dim gallu	1,503 (51%)
Dim ymateb	909 (30%)
Cyfanswm	2,946

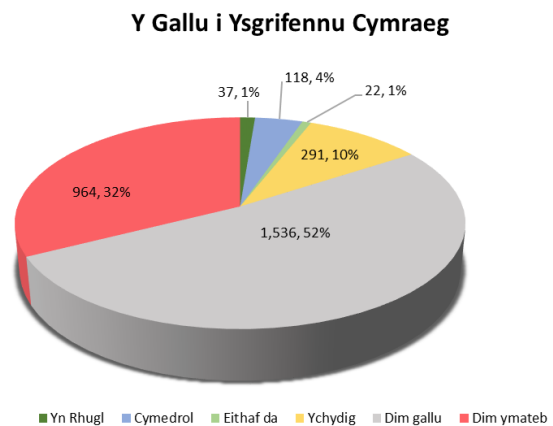
Siart 2: Deall Cymraeg

Y Gallu i Ddeall Cymraeg	Nifer y Staff
Rhugl	42 (2%)
Cymedrol	167 (6%)
Eithaf da	27 (1%)
Ychydig	396 (13%)
Dim gallu	1,467 (49%)
Dim ymateb	871 (29%)
Cyfanswm	2,946

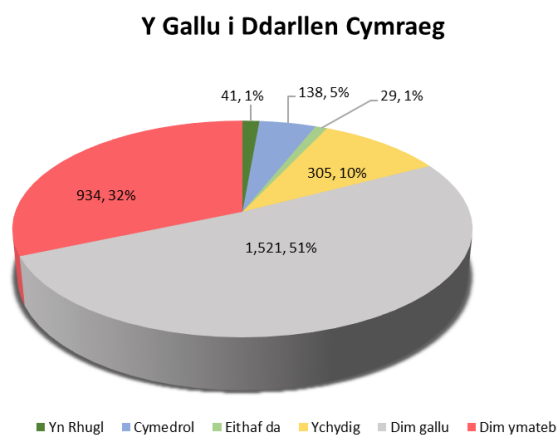
Siart 3: Ysgrifennu Cymraeg

Y Gallu i Ysgrifennu Cymraeg	Nifer y Staff
Rhugl	37 (1%)
Cymedrol	118 (4%)
Eithaf da	22 (1%)
Ychydig	291 (10%)
Dim gallu	1,536 (52%)
Dim ymateb	964 (32%)
Cyfanswm	2,946

Siart 4: Darllen Cymraeg

Y Gallu i Ddarllen Cymraeg	Nifer y Staff
Rhugl	41 (1%)
Cymedrol	138 (5%)
Eithaf da	29 (1%)
Ychydig	305 (10%)
Dim gallu	1,521 (51%)
Dim ymateb	934 (32%)
Cyfanswm	2,946

Mae'r graffiau uchod yn dangos bod y ffigurau ynghylch gallu yn debyg iawn ar draws meysydd sgiliau siarad, deall, ysgrifennu a darllen. Mae canran y staff sy'n datgan eu bod yn 'rhugl' rhwng 1% i 2% (cynnydd bach o'r cyfnod adrodd blaenorol) tra bod canran y staff sy'n dweud 'dim gallu' rhwng 49% i 52% (gostyngiad bach o'r cyfnod adrodd blaenorol).

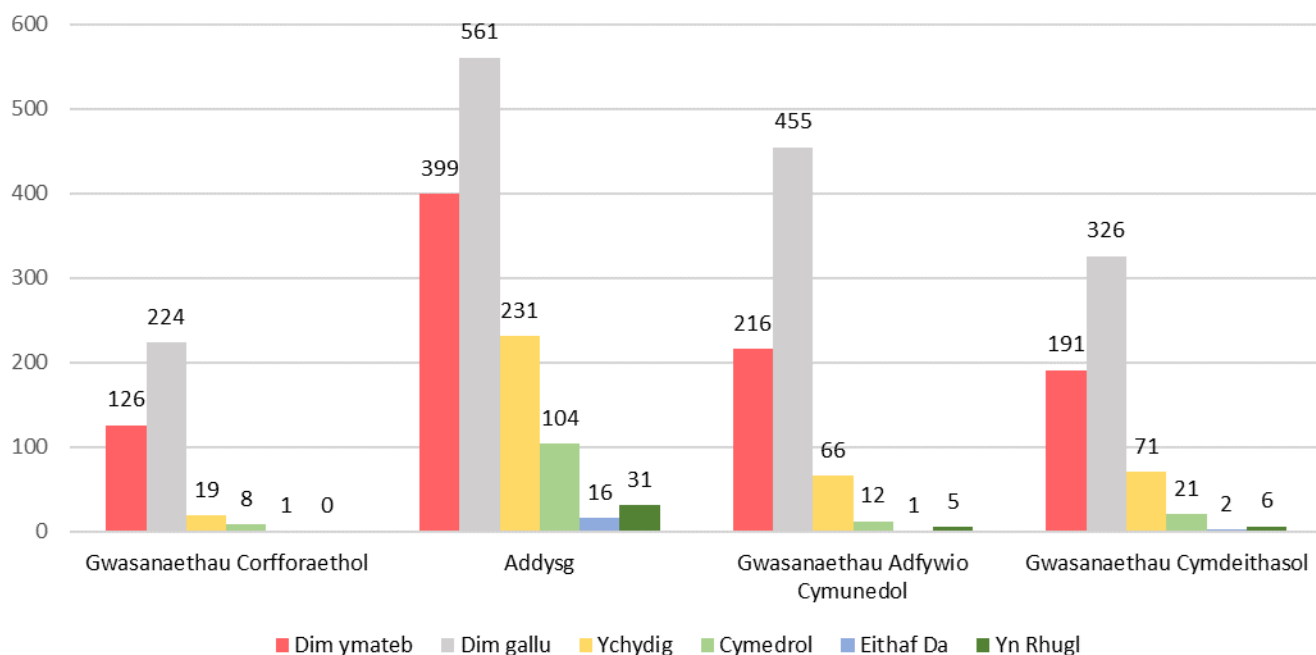
Mae bron i chwarter y staff (21%) yn ystyried eu hunain â gallu i Ddeall Cymraeg, tra mai dim ond 16% sydd â'r gallu i Ysgrifennu Cymraeg, gyda 17% yn nodi gallu i ddarllen Cymraeg a 18% yn gallu Siarad Cymraeg. Mae'r ffigurau hyn yn gymharol debyg i gyfnod adrodd y llynedd.

Siaradwyr Cymraeg Rhugl yn ôl Cyfarwyddiaeth a Math o Gontract

Mae'r graffiau a'r tablau canlynol yn adlewyrchu cyfanswm nifer y Siaradwyr Cymraeg Rhugl yn ôl Cyfarwyddiaeth a Math o Gontract ar draws y sefydliad.

Y Gallu i Siarad Cymraeg						
Cyfarwyddiaeth	Dim ymateb	Dim gallu	Ychydig	Cymedrol	Eithaf Da	Yn Rhugl
Gwasanaethau Corfforaethol	126	224	19	8	1	0
Addysg	399	561	231	104	16	31
Gwasanaethau Adfywio Cymunedol	216	455	66	12	1	5
Gwasanaethau Cymdeithasol	191	326	71	21	2	6

Y Gallu i Siarad Cymraeg yn ôl Cyfarwyddiaeth

Mae cyfanswm o 42 aelod o staff yn datgan eu bod yn rhugl heb unrhyw newid sylweddol o gymharu â'r cyfnod adrodd blaenorol (43, 2019/20) ¹. Y Gyfarwyddiaeth Addysg sydd â'r Siaradwyr Cymraeg mwyaf rhugl (31), a nodir nad oes unrhyw staff sy'n rhugl yn y Gyfarwyddiaeth Gwasanaethau Corfforaethol.

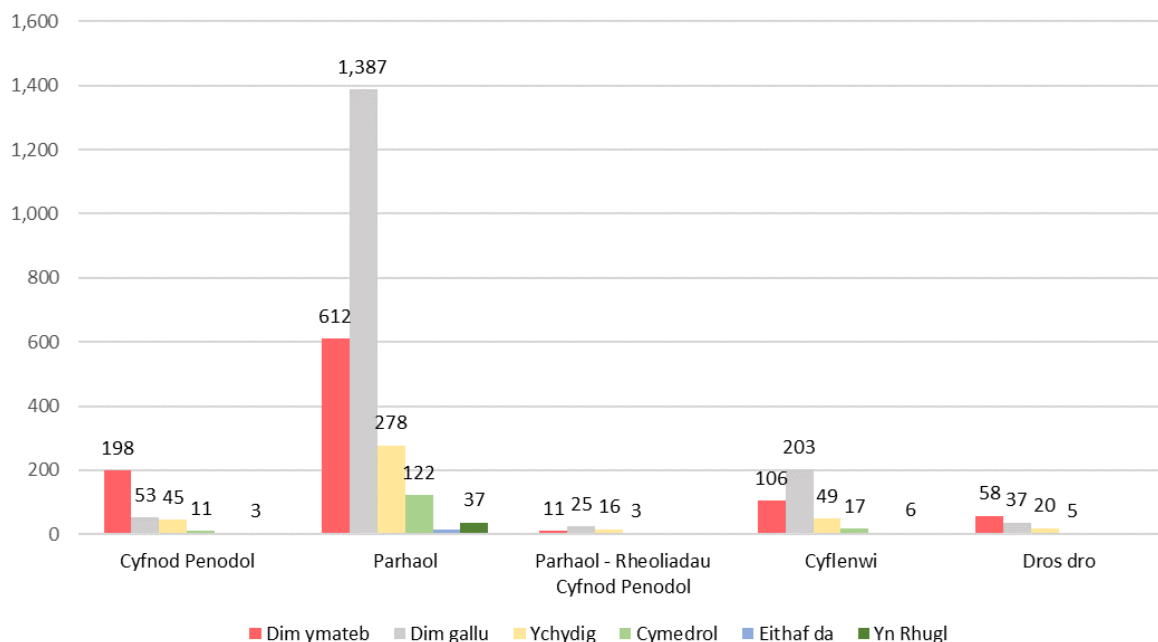
Siaradwyr Cymraeg Rhugl yn ôl Math o Gontract:

Y Gallu i Siarad Cymraeg						
Yn ôl Math o Gontract	Dim ymateb	Dim gallu	Ychydig	Cymedrol	Eithaf da	Yn Rhugl
Cyfnod Penodol	198	53	45	11	0	3
Parhaol	612	1,387	278	122	15	37
Parhaol - Rheoliadau Cyfnod Penodol	11	25	16	3	1	0
Cyflenwi	106	203	49	17	3	6
Dros dro	58	37	20	5	2	0

Wrth ystyried Math o Gontract y staff hynny a nodir fel Siaradwyr Cymraeg Rhugl, mae'r nifer uchaf (37) ar Gontractau Parhaol; gyda'r gweddill ar gontractau Cyfnod Penodol (3) neu Gyflenwi (6). Felly, dim newidiadau sylweddol ers y cyfnod adrodd diwethaf.

¹ Sylwch y dylai'r ffigurau yn adroddiad 2019-20 ddarllen cyfanswm o 43 aelod o staff sy'n datgan eu bod yn rhugl yn ôl Cyfarwyddiaeth ar dudalen 7.

Y Gallu i Siarad Cymraeg yn ôl Math o Gontract

O ran gwytnwch nodir bod 122 o'r staff hynny sy'n datgan gallu 'Cymedrol' i siarad Cymraeg ar Gontractau Parhaol, fel ag y mae 277 o staff parhaol all siarad 'Ychydig.'

At ei gilydd, mae sylfaen eithaf da o yn gallu'r Gymraeg ar draws y sefydliad a chwmpas i ddatblygu Sgiliau Siarad Cymraeg ein gweithwyr ymhellach, o gofio bod 158 aelod o staff yn datgan bod ganddynt allu 'Cymedrol', gall 21 siarad Cymraeg yn 'Eithaf Da' a gall 408 siarad ' Ychydig', sy'n gynnydd bach o'r cyfnod adrodd diwethaf.

Recriwtio – Gofyniad Sgiliau Iaith Gymraeg

Wrth recriwtio ar gyfer swyddi newydd neu wag, mae'n ofynnol i Reolwyr lenwi ffurflen Asesu Sgiliau Iaith Gymraeg. Mae'r wybodaeth yn siapio cynnwys y swydd-ddisgrifiad, ffurflen hysbysebu, gweithdrefn gyfweld ac wedi hynny unrhyw gyflogaeth. Yn unol â gofynion Safonau'r Gymraeg, mae'r Cyngor yn cadw cofnodion priodol o bob asesiad.

Yn ystod cwmpas y cyfnod adrodd, hysbysebwyd cyfanswm o 161 o swyddi gan y Cyngor; roedd 2 swydd yn nodi bod Sgiliau Iaith Gymraeg yn '**Hanfodol**' a nododd 159 o swyddi y Gymraeg fel '**Dymunol**'.

Polisi'r Cyngor yw bod isafswm gofyniad iaith Gymraeg yn '**Ddymunol**' ar gyfer pob swydd. Hefyd, ni restrwyd unrhyw swyddi yn y cyfnod adrodd lle nodwyd sgiliau iaith Gymraeg fel sgil yr oedd angen ei dysgu yn dilyn penodiad unigolyn i swydd.

4. Casgliadau ac argymhellion/camau gweithredu

Bydd Cyngor Blaenau Gwent yn parhau i ymateb yn gadarnhaol i Safonau'r Gymraeg ac mae wedi ymrwymo i gyflawni ei ddyletswyddau o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Rydym yn cydnabod bod gwaith pellach i'w wneud o hyd o ran atgyfnerthu'r gofynion a cheisio gwella'n barhaus ansawdd ac argaeledd gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg.

Fel rhan o'n gwaith yn y flwyddyn sydd i ddod, rydym yn bwriadu bwrw ymlaen â'r camau gweithredu allweddol canlynol:

- Hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle a mwy o gyfleoedd hyfforddiant i staff; yn enwedig staff sy'n allweddol wrth gefnogi cynnal ein safonau cyflenwi gweithredol.
- Parhau i ddatblygu ein Cynllun Gweithredu Archwilio Mewnol y Gymraeg sy'n cynnwys camau allweddol fel adolygiad o'n prosesau gwirio mewnol.
- Cefnogi cyflwyno ein safonau llunio polisi trwy adolygu a datblygu Asesiad Effaith Integredig newydd, a fydd yn ystyried sut rydym yn sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol.

Dros y cyfnod sydd i ddod, ein nod yw parhau â'n cynnydd, mewn perthynas â chyflawni ein dyletswyddau iaith Gymraeg, a gwneud unrhyw welliannau angenrheidiol i sicrhau ein bod yn darparu'r gwasanaethau gorau posibl i'n staff, preswylwyr, partneriaid a rhanddeiliaid.